

Monika Giżyńska¹

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski

WOLNOŚĆ SUMIENIA I WYZNANIA DZIECKA - PRAWDA CZY MIT²

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/TSP-W.2023.011>

Date of receipt: 02.01.2024

Date of acceptance: 15.04.2024

(Streszczenie)

Wolność dziecka w zakresie jego sumienia, wyznania i myśli określa pewną sferę zachowań, które dziecko może realizować. Dziecko nie jest jednak podmiotem w pełni samodzielnym. Podlega ono swoim rodzicom, a także obowiązkowej nauce w szkole. Wolność sumienia i wyznania zawarte są w artykułach 48 i 53 Konstytucji, które gwarantują każdemu wolność sumienia i religii, natomiast rodzicom dają prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem. Wychowanie to powinno jednak uwzględniać stopień dojrzałości dziecka.

Słowa kluczowe: wolność sumienia, wolność wyznania, konstytucja, dziecko.

Freedom of conscience and religion of the child - true or myth (Summary)

The child's freedom of conscience and religion defines a certain sphere of behaviour that the child can realise. However, the child is not a fully autonomous body. He or she is under the authority of his or her parents and is also obliged to attend school. Freedom of conscience and religion are included in articles 48 and 53 of the Constitution, which guarantee everyone freedom of conscience and religion, while parents are given the right to bring up their children in accordance with their own beliefs. However, this upbringing should take into account the maturity of the child.

Key-words: freedom of conscience, freedom of religion, constitution, child.

1. Wstęp

Art. 53 Konstytucji³ gwarantuje każdemu wolność sumienia i religii. Ustrojodawca nie poprzestał jedynie na samym zadeklarowaniu, że człowiekowi – czyli nie tylko obywatelowi – przysługuje wolność sumienia i religii, lecz w sześciu ustępach

¹ Monika Giżyńska – Uniwersytet Warmińsko Mazurski w Olsztynie, Katedra Prawa Konstytucyjnego i Nauki o Państwie, Wydział Prawa i Administracji, monika.gizynska@uwm.edu.pl, ORCID: 0000-0002-5483-9878.

² Tekst stanowi zmodyfikowaną formę referatu o tym samym tytule, wygłoszonego przez autorkę podczas IV Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej Praw Człowieka pt. "Tezy Równości - Dzieci mają głos" zorganizowanej 4 kwietnia 2023 r. przez ELSA Lublin.

³ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm. Dalej jako Konstytucja.

doprecyzował zakres wolności sumienia i religii. Ustęp 2 zawiera podstawowe przejawy korzystania z wolności religijnej, jak i prawa z niej wynikające. Dwie kolejne jednostki redakcyjne ust. 3 i ust. 4 dotyczą analizowanego przeze mnie prawa rodziców do wychowywania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami, w tym edukacji religijnej w szkole, która jest ściśle powiązana z wolnością religijną. W ust. 5 ustrojodawca sformułował wyłączenia wolności uzewnętrznienia religii. W świetle tych uregulowań ograniczanie w korzystaniu z pozostałych przejawów wolności sumienia i religii jest dopuszczalne zgodnie z ogólną klauzulą zawartą w art. 31 ust. 3 Konstytucji. Następny ustęp 6, zakazuje zmuszania do uczestniczenia i nieuczestniczenia w praktykach religijnych co jest nieodzowną konsekwencją wolności religii. Ostatni ustęp 7 komentowanego przepisu 53 zabrania władzom publicznym wprowadzania obowiązku ujawnienia przez kogokolwiek swego światopoglądu, przekonań religijnych lub wyznania.

2. Wolność religii

Konstytucja w art. 53 ust. 1 stanowi, że każdemu zapewnia się wolność sumienia i religii. Przepis ten stanowi, że na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej każdemu zapewnia się „wolności sumienia” i „wolności religii”. Wolność religii została konstytucyjnie zdefiniowana w tym samym artykule 53 w ust. 2. Oznacza ona wolność wyznawania lub przyjmowania religii według własnego wyboru. Z tym wiąże się swoboda wykonywania praktyk religijnych publicznie, jak i prywatnie. Obejmuje ona także wolność uzewnętrznienia swych przekonań religijnych indywidualnie lub grupowo, publicznie lub prywatnie, a także uprawiania kultu i uczestniczenia w obrzędach. Z tym wiąże się prawo posiadania świątyń i innych miejsc kultu. Wolność religii została zatem określona w sposób bardzo szeroki. Należy podkreślić, że wolność religii dotyczy wszystkich tych którzy dokonali wyboru określonej religii, wyznają ją i uczestniczą w praktykach.

Wolność religii jest ściśle powiązana z wolnością sumienia. Użyta przez ustrojodawcę koniunkcja jest podyktowana względami historycznymi, komparatystycznymi i jako taka pozostaje spójna z koncepcją obu wolności w świetle standardów międzynarodowych. Naturalnie nie należy ich traktować integralnie czy synonimicznie⁴. Wolność religijna jest bowiem szczególnym przejawem wolności sumienia, nie jest jednak wobec niej wtórna⁵. Wolność religii jest jedną z sytuacji

⁴ Szerzej: J. Sobczak, M. Gołda-Sobczak, *Wolność sumienia i wyznania jako prawo człowieka*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Politologia” 2012, Vol. XIX, s. 27-34.

⁵ J. Szymanek, *Prawna regulacja wolności religijnej*, „Studia Prawnicze” 2006, z. 2, s. 5 i n.

realizowania się wolności sumienia. Ma ona miejsce w przypadku przyjęcia światopoglądu uznającego istnienie Boga.

3. Wolność sumienia

Wolność sumienia, nie została przez Konstytucję zdefiniowana, nie określa jej przejawów, a także nie ustala gwarancji jej przestrzegania. Przyjmuje się, że wolność sumienia to możliwość przyjęcia innego światopoglądu niż religijny. Wolność sumienia polega przede wszystkim na swobodnym wyborze światopoglądu oraz na postępowaniu zgodnie z własnym sumieniem.

Można więc stwierdzić, że wolność sumienia polega na możliwości przyjmowania dowolnego światopoglądu, który dotyczy sfery bytu i sfery świadomości, a który łączy się również z przyjęciem określonego systemu wartości⁶. Wolność sumienia dotyczy autonomii jednostki w sferze poglądów filozoficznych, aksjologicznych, moralnych, a także politycznych i religijnych umożliwiając jej określenie własnej tożsamości intelektualnej⁷. W świetle innej definicji wolność sumienia to indywidualne prawo jednostki do wolności w sferze wewnętrznej (myśli i przekonań) oraz w sferze zewnętrznej (ujawniania tych przekonań)⁸.

Innymi słowy, wolność sumienia pozwala każdemu człowiekowi na ideologiczną, filozoficzną czy religijną definicję samego siebie, na określenie własnego światopoglądu (heteronomicznego, autonomicznego, wewnętrznie sprzecznego) oraz posiadanie dowolnego przekonania i postępowanie zgodnie z nim⁹. Rozważając zakres i konsekwencje wolności sumienia trzeba rozróżnić jej dwie sfery, które pozostają ze sobą w ścisłej zależności. Pierwszą i pierwotną jest naturalnie sfera wewnętrzna, intymna. Jej wyrazem jest możliwość określenia i wyboru własnego światopoglądu. W tym aspekcie wolność sumienia oznacza swobodę człowieka poszukiwania i odnajdywania odpowiedzi na pytanie o to, co dobre i właściwe oraz konstruowanie wokół niej własnego systemu przekonań i w dalszej kolejności definiowanie własnego światopoglądu. Warto dodać, że "intymna sfera sumienia jednostki traktowana jest jako odbicie uniwersalnej idei godności osoby

⁶ P. Sarnecki, *Komentarz do art. 53*, [w:] Garlicki, *Konstytucja. Komentarz*, t. II, Warszawa 2016, s. 3.

⁷ B. Banaszak, *Komentarz do art. 53*, [w:] B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Wyd. 2, Warszawa 2012.

⁸ M. Pietrzak, *Wolność sumienia i wyznania w RP (regulacje prawne i praktyka)*, [w:] *Demokratyczne świeckie państwo prawa*, Warszawa 1999, s. 280 i n.

⁹ Szerzej: T. Sokołowski, *Wolność myśli, sumienia i wyznania*, [w:] *Konwencja o prawach dziecka*, red. T. Smoczyński, Poznań 1999, s. 341; W. Włoch, *Wolność sumienia i religii jako „constitutional essentials” w orzecznictwie polskiego Trybunału Konstytucyjnego*, *Przegląd Prawa Konstytucyjnego* 2019, nr 1, s. 171-187.

ludzkiej¹⁰. Zgodzić się trzeba, że wolność sumienia obejmuje również sferę zewnętrzną, czyli wolność człowieka do postępowania zgodnie z własnym sumieniem oraz wolność od przymusu postępowania wbrew własnemu sumieniu. Zatem realizacja wolności sumienia z konieczności przejawia się w konkretnych zachowaniach, które jako takie mogą stanowić przedmiot regulacji prawnej¹¹.

4. Prawo rodziców do wychowywania dzieci zgodnie z ich przekonaniami

Zgodnie z art. 48 Konstytucji rodzice mają prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami. Prawo do wychowania dziecka jest w praktyce najważniejszym prawem rodzicielskim. Wychowanie dziecka przez rodziców obejmuje każdą sferę jego życia od fizycznej, psychicznej, emocjonalnej po duchową. Rodzice mają zasadnicze zadanie w kształtowaniu postaw młodego człowieka a ich działania są wspierane przez szkołę oraz instytucje funkcjonujące poza szkołą, a kształtujące postawy młodych ludzi. Sformułowane w art. 48 ust. 1 Konstytucji prawo rodziców do wychowania jest równocześnie ich obowiązkiem, który szczegółowo reguluje ustawa z 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy¹². W efekcie prawo to staje się kompleksem szczegółowych uprawnień i obowiązków wzajemnie ze sobą powiązanych i mających na celu nie tylko realizację uprawnień rodziców wobec dziecka, ale przede wszystkim ochronę dobra dziecka¹³.

Wychowanie oznacza przy tym zaszczepienie i umacnianie w dzieciach określonego światopoglądu, przekonań, systemu wartości, zasad obyczajowych, moralnych i etycznych¹⁴. Powyższe oznacza, że do rodziców nie należy tylko dbanie o rozwój fizyczny dziecka, poprzez zaspokajanie jego potrzeb bytowych, ale także prawo do podejmowania różnorodnych działań, zgodnie z ich własnymi poglądami dotyczącymi różnych sfer życia, mające na celu ukształtowanie dziecka pod względem psychicznym, duchowym, moralnym, światopoglądowym, estetycznym oraz fizycznym. Celem wychowania jest przygotowanie dziecka do przyszłego samodzielnego życia w społeczeństwie. Granice tego prawa wyznaczać mogą jedynie inne normy konstytucyjne oraz ustawowe, a w przypadku ich przekroczenia w procesie wychowawczym przez

¹⁰ Zob. P. Sarnecki, *Komentarz do art. 53, [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, op. cit.*

¹¹ Ibidem.

¹² Ustawa z 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1606 ze zm.

¹³ B. Banaszak, *Komentarz do art. 48 Konstytucji, [w:] B. Banaszak, op. cit.*

¹⁴ L. Garlicki, *Komentarz do art. 48 Konstytucji, [w:] L. Garlicki, Konstytucja. Komentarz, t. II, Warszawa 2016.*

rodziców, władze publiczne mają obowiązek podjęcia działań mających na celu ograniczenie bądź też pozbawienie wpływu rodziców na wychowanie dziecka, gdyż ich prawo w tym zakresie nie ma charakteru absolutnego¹⁵.

Należy również pamiętać, iż Konstytucja, nakazując odpowiednie stosowanie art. 48 ust. 1, zobowiązuje rodziców do uwzględnienia stopnia dojrzałości dziecka, a także wolności jego sumienia i wyznania oraz jego przekonania. Prawo rodziców do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem nie pozbawia dzieci, przy uwzględnieniu stopnia ich dojrzałości, ich prawa do korzystania z wolności sumienia i wyznania, a także przekonań, w tym również politycznych i światopoglądowych. Przepis ten stanowi granicę uprawnień wychowawczych rodziców, którzy mają obowiązek uwzględniać przekonania swoich dzieci.

5. Wychowanie i nauczanie moralne i religijne dzieci

Jeśli chodzi o ust. 3 art. 53 Konstytucji, który stanowi o prawie rodziców do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem to wskazać należy, że komentowany przepis w ust. 3 *expressis verbis* odsyła do art. 48 ust. 1 Konstytucji, który stanowi, że rodzice mają prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem. W świetle komentowanego ustępu 3. wypada podkreślić, iż odesłanie do art. 48 ust. 1 oznacza również nakaz odpowiedniego stosowania art. 48 ust. 1 zdanie 2, który stanowi, że wychowanie dziecka w zgodzie z przekonaniem rodziców powinno uwzględniać stopień jego dojrzałości, a także jego wolność sumienia i wyznania oraz przekonania. Wytyczne te dotyczą zatem także wychowywania dziecka zgodnie z przekonaniem moralnymi i religijnymi rodziców.

Zapewnienie dzieciom wychowania i nauczania moralnego i religijnego pozostawione zostało w wyłącznej gestii rodziców. W orzecznictwie Trybunał Konstytucyjny wskazuje, że rodzicom przysługuje prawo podmiotowe do wychowania ich dzieci¹⁶. Oznacza to wolność w postaci zakazu ingerencji osób trzecich w wychowanie dziecka¹⁷. Dlatego to rodzice podejmują decyzje w sprawie kierunku i treści nauczania

¹⁵ B. Banaszak, *Komentarz do art. 48 Konstytucji*, [w:] B. Banaszak, *op. cit.*

¹⁶ Zob. wyr. TK z: 11 października 2011 r., K 16/10, OTK-A 2011, Nr 8, poz. 80 oraz 21 stycznia 2014 r., SK 5/12, OTK-A 2014, Nr 1, poz. 2, pkt 3.1.1).

¹⁷ M. Olszówka, *Komentarz do art. 53 Konstytucji*, [w:] M. Safjan, L. Bosek (red.), *Konstytucja RP. Komentarz*, t. I, Warszawa 2016.

moralnego i religijnego ich dzieci. Dotyczy to między innymi uczestniczenia dzieci w obrzędach religijnych. Do owych obrzędów i praktyk religijnych zalicza się zarówno prywatne formy sprawowania uprawiania kultu, modlitwy i inne czynności (np. posty), jak też formy uczestnictwa w publicznym uprawianiu kultu, modlitwach, obrzędach, nauczaniu i innych czynnościach (np. pielgrzymki). Kształtowanie młodego człowieka poprzez wychowanie odbywa się także w różnych formach kształcenia poza szkołą, jak i nauczania określonej religii w szkole, bądź też rezygnacji z przekazywania dziecku jakichkolwiek treści religijnych.

Rodzina jako fundamentalna komórka w społeczeństwie spełnia wiele funkcji, które mają bardzo duży wpływ na nasze życie i prawidłowy jego rozwój. Jedną z funkcji realizowaną przez rodziny jest funkcja wychowawcza. To rodzina wdraża młode pokolenia do życia w społeczeństwie. Stanowi instytucję wychowującą dzieci wraz z pozostałymi członkami rodziny. W dużej mierze rodzina jest wspierana przez szkoły i instytucje wychowawcze, gdyż one także mają istotny i ważny wpływ na rozwój dobrze prosperującej rodziny. Szkoła nie tylko wychowuje, lecz także uczy, czyli ma swój planowy i świadomy cel podobny jak ze strony rodziców. W wychowaniu również bardzo ważną rolę odgrywa życie emocjonalne.

Przy wychowaniu i nauczaniu moralnym i religijnym rodzice powinni również uwzględniać stopień dojrzałości dziecka. Powinni brać pod uwagę również wolność jego sumienia i wyznania oraz jego przekonania. Do osiągnięcia przez dziecko pełnoletniości, co do zasady, to rodzice są uprawnieni do podjęcia ostatecznej decyzji w kwestii wychowania i nauczania moralnego i religijnego. Z art. 53 ust. 3 Konstytucji wynika, że po osiągnięciu pełnoletniości dziecko samo decyduje o swoich poglądach moralnych i religijnych. Między innymi podejmuje wówczas samo decyzję o uczęszczaniu na lekcje religii, czy lekcje etyki. Konstytucja zakazuje zarówno zmuszania do uczestnictwa w nich, jak i zmuszania do nieuczestniczenia – tzn. powstrzymywania od udziału w nich. Chodzi tu o wszelkie formy działań, a więc zarówno działania bezpośrednie (np. zakaz, nakaz), jak i pośrednie. Wypływający z Konstytucji zakaz nie jest skierowany wyłącznie do władz publicznych, ale ma charakter szerszy i nakłada na władze publiczne obowiązek przeciwdziałania podejmowanym przez podmioty niepubliczne, czy osoby fizyczne wszelkim formom zmuszania do uczestnictwa lub nieuczestniczenia w praktykach

religijnych¹⁸. Podkreślone już zostało, że prawo do zapewnienia dzieciom wychowania i nauczania moralnego i religijnego zgodnie ze swoimi przekonaniem zagwarantowane jest w ust. 3 art. 53 Konstytucji. Prawo to z jednej strony należy traktować jako wycinek generalnego prawa rodziców do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem¹⁹ a z drugiej – jako szczegółową gwarancję największego poszanowania i urzeczywistnienia wolności sumienia i religii²⁰. Poza tym prawo do zapewnienia dzieciom wychowania i nauczania moralnego i religijnego zgodnie ze swoimi przekonaniem należy zaliczyć do sfery wolności a nie praw jednostki²¹.

W przypadku, gdy rodzice nie wykonują lub niewłaściwie wykonują swoje rodzicielskie obowiązki w dziedzinie wychowania dzieci to wówczas sąd może ograniczyć lub całkowicie pozbawić ich praw rodzicielskich bowiem prawo do wychowania nie ma charakteru absolutnego²².

Należy mieć także na uwadze ust. 1 art. 53 Konstytucji, zgodnie z którym każdemu zapewnia się wolność sumienia i religii. B. Banaszak podkreśla, iż sumienie jest pojęciem szerszym niż wolność religii, ale równocześnie ściśle z nią związanym, gdyż dotyczy ona sfery wewnętrznych przemyśleń jednostki i w tej sytuacji nie do przyjęcia byłoby, aby w tej kwestii państwo w jakiś sposób mogło ingerować. Jakiegokolwiek oddziaływanie państwa można wyłącznie postrzegać jako tworzenie jedynie mechanizmów prawnych dopuszczających uzewnętrznienie efektów wolności sumienia w postaci wyrażanych poglądów lub innych działań (np. udział w demonstracji) bądź praktyk religijnych. W sferze zewnętrznej wolność sumienia, podobnie jak wolność religii, oznacza nie tylko prawo do swobodnego wyrażania wybranego światopoglądu, ale wynika z niej przede wszystkim prawo do postępowania zgodnie z własnym sumieniem i wolność od przymusu postępowania wbrew niemu²³.

Konstytucja w ust. 7 art. 53 zakazuje organom władzy publicznej nakładania na jakąkolwiek osobę podlegającą prawu Rzeczypospolitej Polskiej obowiązku ujawniania w jakiegokolwiek sposób jej przekonań światopoglądowych, religijnych lub wyznania. Pod

¹⁸ B. Banaszak, *Komentarz do art. 53 Konstytucji*, [w:] B. Banaszak, *op. cit.*

¹⁹ Art. 48 ust. 1 Konstytucji.

²⁰ M. Olszówka, *Komentarz do art. 53 Konstytucji*, [w:] M. Safjan, L. Bosek (red.), *op. cit.*

²¹ P. Sarnecki, *Komentarz do art. 18 Konstytucji*, [w:] L. Garlicki red., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. III, Warszawa 2003.

²² Sąd stosując je, ma zgodnie z orzecnictwem Sądu Najwyższego (por. wyr. z 25.08.1981 r., III CRN 155/81, niepubl.) kierować się przede wszystkim dobrem dziecka oraz interesem społecznym, a nie interesem jednego czy obojga rodziców.

²³ Banaszak, *Komentarz do art. 53 Konstytucji*, [w:] B. Banaszak, *op. cit.*

pojęciem ujawniania należy rozumieć przekazywanie informacji (w jakiegokolwiek możliwej formie) pozwalającej na identyfikację tych przekonań. Powzięcie wiadomości o tych przekonaniach przez władze publiczne nie może powodować jakichkolwiek skutków prawnych²⁴.

6. Edukacja religijna w szkole

Prawo do nauki to prawo do zdobywania wiedzy. Wiedzy nabywanej na wszystkich szczeblach rozwoju człowieka i dostosowanej do jego możliwości przyswajania. Jak wskazuje M. Florczak-Wątor Trybunał Konstytucyjny przyjmuje, że „prawo do nauki należy do podstawowych praw jednostki (...). Urzeczywistnienie prawa do nauki jest nie tyle szczególnym przywilejem współczesnego człowieka, ile stanowi nieodzowny warunek rozwoju społeczeństwa i jednocześnie pełnego uczestnictwa jednostki w życiu społecznym” (TK – K 35/11)²⁵. W świetle art. 70 ust. 1 Konstytucji formułującego prawo do nauki należy stwierdzić, że jest ono prawem podmiotowym. Przysługuje na terytorium naszego państwa każdemu. Ustrojodawca w art. 70 ust. 1 zdaniu 2 Konstytucji nałożył jednocześnie na osoby do 18 roku życia obowiązek nauki. Realizacja tego obowiązku nałożona na osoby poniżej 18 roku życia skierowana jest faktycznie do rodziców i opiekunów prawnych dzieci. Sposób zaś jego wykonywania pozostał skierowany do sprecyzowania ustawodawcy zwykłemu.

Jak już zostało podkreślone, prawo do zapewnienia dzieciom wychowania i nauczania moralnego i religijnego zgodnie ze swoimi przekonaniem zagwarantowane jest w ust. 3 art. 53 Konstytucji. Podkreślić jednak należy nieostre wyznaczenie momentu, od którego dziecko nabywa pełne prawo do korzystania z własnej wolności sumienia i religii. Niemniej dość zgodnie przyjmuje się, iż granicą tą jest osiągnięcie przez dziecko pełnoletności. Do tego bowiem momentu, to rodzice są uprawnieni do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem. Trafnie w tym kontekście podnosi B. Szmulik, iż nikt nie ma prawa narzucić dzieciom wychowania moralnego i religijnego, jak też nauczania takich treści religijnych i etycznych, które by pozostawały w sprzeczności z poglądami rodziców²⁶. Prawo rodziców do wychowania i nauczania religijnego z jednej strony należy traktować jako wycinek generalnego prawa rodziców do wychowania dzieci zgodnie z

²⁴ Banaszak, *Komentarz do art. 53 Konstytucji*, [w:] B. Banaszak, *op. cit.*

²⁵ Zob. M. Florczak-Wątor, *Komentarz do art. 70*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, Warszawa 2019, Lex.

²⁶ B. Szmulik, *Wybrane aspekty ochrony rodziny w świetle uregulowań Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 roku*, [w:] B. Kałdon (red.), *Pomoc rodzinie dysfunkcyjnej*, Sandomierz–Stalowa Wola 2006, s. 290.

własnymi przekonaniemii, z drugiej zaś jako szczegółową gwarancję maksymalnego poszanowania i urzeczywistnienia wolności sumienia i religii²⁷. Prawo to oznacza pozostawieniu w wyłącznej gestii rodziców podejmowania decyzji w sprawie uczestniczenia dzieci w obrzędach religijnych, różnych formach kształcenia poza szkołą, nauczania określonej religii w szkole, jak też rezygnacji z przekazywania dziecku jakichkolwiek treści religijnych²⁸.

Rozwinięciem prawa rodziców do zapewnienia dzieciom wychowania i nauczania moralnego oraz religijnego zgodnie ze swoimi przekonaniemii jest prawo do udziału w lekcji religii jako przedmiotu nauczania w szkole. Z powodu braku profesjonalnego przygotowania rodziców edukacja religijna przekazywana jest w ręce związku wyznaniowego, którego są członkami lub zgodnie z doktryną którego pragną wychować swoje dzieci. Zatem w pierwszej kolejności nauka religii w szkole stanowi element wolności sumienia i religii, bez którego nie jest możliwe pełne jej urzeczywistnienie, zarówno w odniesieniu do rodziców, jak i dzieci.

Zgodnie z art. 48 Konstytucji rodzice mają prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniemii. Prawo do wychowania dziecka jest w praktyce najważniejszym prawem rodzicielskim. Wychowanie dziecka przez rodziców obejmuje każdą sferę jego życia od fizycznej, psychicznej, emocjonalnej po duchową. Dlatego też rodzice mają zasadnicze zadanie w kształtowaniu postaw młodego człowieka. Oczywiście ich działania, co zostało już podkreślone, są wspierane przez szkołę oraz instytucje funkcjonujące poza szkołą, a które również kształtują postawy młodych ludzi. Prawo rodziców do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniemii nie pozbawia dzieci, przy uwzględnieniu stopnia ich dojrzałości, ich prawa do korzystania z wolności sumienia i wyznania, a także przekonań, w tym również politycznych i światopoglądowych. To prawo dzieci stanowi jednocześnie granice uprawnień wychowawczych rodziców, którzy te przekonania mają obowiązek uwzględniać. Sformułowane w art. 48 ust. 1 Konstytucji prawo rodziców do wychowania jest równocześnie ich obowiązkiem.

7. Zakończenie

Podkreślić więc należy, że artykuł 53 ustanawia dwie ściśle ze sobą powiązane wolności o charakterze osobistym, a mianowicie wolność sumienia i wolność religii. U podstaw

²⁷ M. Olszówka, *Komentarz do art. 53 Konstytucji*, [w:] M. Safjan, L. Bosek (red.), *op. cit.*

²⁸ B. Banaszak, *Komentarz do art. 53 Konstytucji*, [w:] B. Banaszak, *op. cit.*

wolności religii leży przekonanie o istnieniu Boga lub innej istoty najwyższej. Obejmuje ona wolność przyjmowania religii i jej wyznawania oraz wolność jej uzewnętrzniania. Z kolei wolność sumienia jest różnie definiowana, co determinuje różne postrzeganie relacji między tą wolnością a wolnością religii. Zatem, jedni wolność religii traktują jako przejaw wolności sumienia, a nawet pewną jej podkategorię. W tym znaczeniu wolność sumienia oznacza swobodę wyboru dowolnego światopoglądu. Inni obie wolności precyzyjnie rozgraniczają, uznając wolność sumienia za swobodę wyboru światopoglądu innego niż religijny. Są w końcu również tacy, którzy wolność sumienia i religii traktują łącznie jako jedną wolność o zróżnicowanym charakterze.

Podsumowując, stwierdzić należy, że podstawowym przepisem o randze konstytucyjnej, który określa prawo rodziców do zapewnienia dzieciom wychowania i nauczania moralnego i religijnego zgodnie ze swoimi przekonaniem jest art. 53 ust. 3 Konstytucji. Stanowi on obowiązkowy składnik konstytucyjnej regulacji wolności sumienia i religii. Dlatego też wolność sumienia i wyznania ma swoje konsekwencje także w dziedzinie wychowania dzieci, daje ona bowiem rodzicom prawo do ich wychowywania zgodnie ze swymi przekonaniem, niemniej przy uwzględnianiu także wyboru dziecka, nakazując odpowiednie stosowanie art. 48 ust. 1, zobowiązuje rodziców do uwzględnienia stopnia dojrzałości dziecka, a także wolności jego sumienia i wyznania oraz jego przekonań.

BIBLIOGRAFIA:

- BANASZAK B., *Komentarz do art. 53*, [w:] B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Wyd. 2, Warszawa 2012.
- FLORCZAK-WĄTOR M., *Komentarz do art. 70*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, Warszawa 2019, Lex.
- GARLICKI L., *Komentarz do art. 48 Konstytucji*, [w:] L. Garlicki, *Konstytucja. Komentarz*, t. II, Warszawa 2016.
- OLSZÓWKA M., *Komentarz do art. 53 Konstytucji*, [w:] M. Safjan, L. Bosek (red.), *Konstytucja RP. Komentarz*, t. I, Warszawa 2016.
- PIETRZAK M., *Wolność sumienia i wyznania w RP (regulacje prawne i praktyka)*, [w:] *Demokratyczne świeckie państwo prawa*, Warszawa 1999.
- SARNECKI P., *Komentarz do art. 18 Konstytucji*, [w:] L. Garlicki red., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. III, Warszawa 2003.

- SARNECKI P., *Komentarz do art. 53*, [w:] Garlicki, *Konstytucja. Komentarz*, t. II, Warszawa 2016.
- SOBCZAK J., GOŁDA-SOBCZAK M., *Wolność sumienia i wyznania jako prawo człowieka*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Politologia” 2012, Vol. XIX.
- SOKOŁOWSKI T., *Wolność myśli, sumienia i wyznania*, [w:] *Konwencja o prawach dziecka*, red. T. Smoczyński, Poznań 1999.
- SZMULIK B., *Wybrane aspekty ochrony rodziny w świetle uregulowań Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 roku*, [w:] B. Kałdon (red.), *Pomoc rodzinie dysfunkcyjnej*, Sandomierz–Stalowa Wola 2006.
- SZYMANEK J., *Prawna regulacja wolności religijnej*, „Studia Prawnicze” 2006, z. 2.
- WŁOCH W., *Wolność sumienia i religii jako „constitutional essentials” w orzecznictwie polskiego Trybunału Konstytucyjnego*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2019, nr 1.

TORUŃSKIE STUDIA POLSKO-WŁOSKIE XIX - STUDI POLACCO-ITALIANI DI TORUŃ XIX

Toruń 2023